

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

Development of Community's Potential in Tourism Management at Bung Boraphet Nakhonsawan Province

อุทัยวรรณ ภูเทศ¹

Utaiwan Phuthed¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวและเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน โดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มประชาชน จำนวน 384 คน โดยวิธีสุ่มแบบโควตา และกลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 120 คน โดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลักคือ แนวการสัมภาษณ์ และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มประชาชนและกลุ่มนักท่องเที่ยว การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS

ผลการศึกษา พบว่า สภาพของการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดมี 3 มิติ คือ การจัดการด้านพื้นที่ การจัดการด้านการบริการ และการจัดการด้านการตลาด ส่วนรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด พบว่า ประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 2. การสร้างและพัฒนาผู้นำ 3. การรวมกลุ่มหรือเครือข่าย 4. การรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน 5. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6. การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดนั้น ชุมชนมีความพึงพอใจมาจนถึงมากที่สุดต่อผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในด้านเศรษฐกิจชาวบ้านมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น ในด้านสังคมชาวบ้านมีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ๆ และสร้างมิตรภาพกับนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ชุมชนก็ดีขึ้น มีความภูมิใจในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ในด้านสิ่งแวดล้อมชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น

ในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดดังกล่าว จะต้องดำเนินการเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ผ่านการรับรู้ การมีส่วนร่วม และกระบวนการสื่อสารอย่างมีคุณภาพของผู้แสดงทางสังคมที่มีบทบาทในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพของชุมชน, การจัดการการท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ Email joacd@windowslive.com

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University Email joacd@windowslive.com

Abstract

Development of Community's Potential in Tourism Management at Bung Boraphet Nakhonsawan Province is an action research. There are 2 major objectives of the research: 1) to study the nature of tourism management at Bung Boraphet Nakhonsawan Province, and 2) to development of community's potentiality in tourism management. The samples were of 3 groups 1) a group of nine key informants, 2) a group of 384 local people, and 3) a group of 120 tourists. The key informants were purposively selected and an interview guideline was used for data collection whereas quota sampling was used to select local people around Bung Boraphet and a group of tourists were accidental selected. Two sets of the interview schedule were developed to collect the data. The data were processed and analysis using the Statistical Package for Social Science for Windows (SPSS).

The researcher found that three dimensions of tourism management at Bung Boraphet included : 1) dimension of area 2) dimension of services, and 3) dimension of marketing. The model of community's potentially development in tourism management at Bung Boraphet is sets of the relationship among conceptual means and technical methods. Those crucial conceptual means are 1. building learning process for community 2. promoting leaders 3. setting up people's groups and network 5. preserving common interests 6. tourism activities by community 6. conscious of saving nature and environment.

The community's satisfaction with socio-economic, cultural and environmental consequences of the tourism business activities ranged from high to very high. Economically, they earned higher incomes. Socially, the made more friends, social relationship in the community improved, and the were more proud of their own cultures. In the environmental aspect, the people have become more ecologically conscious of saving nature and environment.

To accomplish the research objective, systematic perception, people participation and effective communication of social actors are the keys and can really lead to sustainable tourism.

Keyword : Development of Community's Potentiality, Tourism Management

บทนำ

ปัจจุบัน ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในประเทศไทย ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นธุรกิจนำรายได้สู่ประเทศ และยังเป็นการสร้างแนวร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น เมื่อการท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาประเทศจึงทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็ว ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีความหลากหลายในเชิงรูปแบบ วิธีการ โดยเฉพาะการนำทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิต ทั้งนี้แผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภาคเหนือตอนล่างได้กำหนดให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวระดับชาติ ประกอบด้วยเป็นประตูสู่ภาคเหนือและประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว ฯลฯ

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดนครสวรรค์ตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดนั้น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ขนานรับกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2550 – 2554 พร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่โดยพัฒนาตามเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) ดังนั้นนครสวรรค์จึงเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพมากมายโดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมที่เก่าแก่ รู้จักในนาม ปากน้ำโพ อันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยทั่วประเทศ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิตและกลุ่มชาติพันธุ์ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก และมีเกาะแก่งที่สวยงามจาก

ความงดงามดังกล่าวจึงกลายมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวประเภทธรรมชาติ และนับว่าเป็นจุดขายที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครสวรรค์อีกแห่งหนึ่งด้วย บึงบอระเพ็ด หรือทะเลเหนือ หรือจอมบึง เป็นบึงน้ำจืดธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดของระบบนิเวศน้ำลุ่มน้ำ่าน และภาคเหนือตอนล่าง ครอบคลุมพื้นที่ 132,737 ไร่ 56 ตารางวา และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ ระบบนิเวศต่างๆ จัดเป็นแหล่งสภาพทางนิเวศที่สลับซับซ้อน มีความหลากหลายและกิจกรรมทางชีววิทยามากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวจะพบสังคมของพืช ทั้งพืชน้ำและพืชบก กับสังคมของสัตว์น้ำและสัตว์บกอยู่ในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้บึงบอระเพ็ดมีลักษณะพิเศษคือ เป็นพื้นที่อพยพของนกเป็ดน้ำ และที่แห่งนี้เป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวที่พบนกเจ้าหญิงสิรินธร ซึ่งเป็นนกชนิดใหม่ของโลก (กองประมงน้ำจืด, 2536) นอกจากนี้บึงบอระเพ็ดยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนในพื้นที่รอบบึงบอระเพ็ดในด้านเกษตรกรรม กล่าวคือ การทำประมง การทำนาข้าวและนาบัว การปลูกพืชสวนและพืชไร่ตามฤดูกาล ถือได้ว่าบึงบอระเพ็ดมีคุณค่าทางระบบนิเวศและธรรมชาติอย่างยิ่ง จนสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นที่นิยมและยังสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน บึงบอระเพ็ดจึงถูกจับตามองในฐานะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ในที่สุดกิจกรรมล่องเรือเพื่อชมนกและทัศนียภาพของบึงบอระเพ็ดจึงได้เข้ามาในพื้นที่ประมาณ ปี พ.ศ. 2538 ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลประโยชน์ที่ชุมชนในเขตพื้นที่บึงบอระเพ็ดได้รับมิได้มีเพียงด้านการเกษตรเพียงด้านเดียว แต่ยังได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย บึงบอระเพ็ดจึงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาจากทุกสารทิศเข้ามาท่องเที่ยวอย่างมากมายบวกกับกระแสความนิยมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันที่ภาครัฐบาลให้การสนับสนุนอยู่ในขณะนี้ จึงเกิดกิจกรรมล่องเรือใน

เขตพื้นที่บึงบอระเพ็ดอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บริการล่องเรือชมนกและชมทัศนียภาพรอบบึงบอระเพ็ดแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้ง่ายดาย

นอกจากนี้กิจกรรมล่องเรือชมนกและทัศนียภาพรอบบึงบอระเพ็ดยังผลักดันให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับจ้างเป็นผู้นำเรือยนต์ซึ่งหากมองในมิติด้านการแรงงานอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมล่องเรือสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดีทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีอาชีพเสริม ดังนั้นบึงบอระเพ็ดนี้มีได้เพียงหล่อเลี้ยงให้ชุมชนพึ่งพาประโยชน์ในด้านการเกษตรเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ยังเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนในท้องถิ่น โดยใช้กิจกรรมการล่องเรือชมนกและทัศนียภาพรอบบึงบอระเพ็ดที่สร้างความเพลิดเพลิน สนุกสนานให้กับนักท่องเที่ยวจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย แต่กระนั้นก็ตามหากมองในมิติด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว จะเห็นว่าทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่ออาชีพหลักของชุมชน แต่หากพื้นที่บึงบอระเพ็ดได้ถูกใช้และถูกกระทำอย่างต่อเนื่องก็อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายระบบนิเวศทั้งในลำน้ำและสภาพแวดล้อมโดยรอบ อันเนื่องมาจากการประกอบธุรกิจล่องเรือของผู้ประกอบการท้องถิ่นในพื้นที่ ถึงแม้ว่าภาครัฐจะให้การสนับสนุนและจัดระเบียบถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม

เนื่องจากบึงบอระเพ็ด ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีการคมนาคมที่สะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวและกลับได้ภายในวันเดียว นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัสถึงธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น จากความพร้อมในด้านต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้จังหวัดนครสวรรค์ทุ่มเทให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากวิสัยทัศน์ของจังหวัดที่ว่า “ศูนย์กลางการค้าข้าว และสินค้า

เกษตร เมืองแห่งการศึกษา สังคมเข้มแข็ง แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ” ด้วยเหตุนี้ทำให้จังหวัดนครสวรรค์หันมาให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมทำให้ชุมชนได้แสดงถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ รักใคร่และหวงแหนใน “มรดกทางธรรมชาติ” ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกที่ดีในการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
2. กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเลือกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด โดยทำการ

สัมภาษณ์ การประชุมแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อหารูปแบบพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด และสรุปผลประเมินผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ข้อมูลการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด

2.1.1 ผู้บริหารหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว

2.1.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว

2.1.4 หัวหน้าชุมชนหรือผู้นำชุมชน

2.1.5 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

2.2.1 ผู้บริหารหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว

2.2.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว

2.2.4 ผู้ประกอบการด้านธุรกิจการท่องเที่ยว

2.2.5 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกต (Observation) สำหรับการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม และแบบสอบถามใช้สำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อประเมินผลและสรุปการ

ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามเทคนิคของการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นคำถาม และเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1 กำหนดและเตรียมผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องในการสนทนากลุ่ม

2.2 เปิดการสนทนากลุ่ม เป็นการกล่าวแนะนำและทำความรู้จักผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม แจ้งวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

2.3 เข้าสู่ประเด็นสนทนากลุ่มโดยมีประเด็นการสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.3.1 เสนอร่างรูปแบบพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด

2.3.2 สนทนากลุ่มเพื่อหารูปแบบในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด

2.3.3 สรุปปรับปรุงข้อเสนอแนะเพิ่มเติมพร้อมทั้งขอบคุณผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม และปิดการประชุมแบบสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยด้วยตนเอง ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้น มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคสนาม
 - 1.1 ติดต่อประชากรกลุ่มเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์
 - 1.2 ดำเนินการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง
2. การเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่มเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเทคนิคของการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 ติดต่อและนัดหมายผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม
 - 2.2 ดำเนินการประชุมผู้ช่วยนักวิจัยเพื่อเตรียมการสนทนากลุ่ม
 - 2.3 ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการตามประเด็นของการสนทนากลุ่ม
 - 2.4 บันทึกการสนทนากลุ่มอย่างเป็นระบบตามประเด็นของการประชุม
 - 2.5 บันทึกเสียงและภาพเคลื่อนไหวขณะการประชุมแบบสนทนากลุ่ม
 - 2.6 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลตามหมวดหมู่และประเด็นการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลำดับขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ มีขั้นตอนดังนี้

1. การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยจัดกระทำกับข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการจัดข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากพื้นที่ให้เป็นหมวดหมู่ โดยแบ่งตามประเภทของข้อมูล ให้เป็นระบบเพื่อสะดวกในการวิเคราะห์
2. วิเคราะห์ข้อมูลตามเทคนิคการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ และผู้เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นเนื้อหาที่กำหนดไว้

3. การวิเคราะห์ข้อมูลตามกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การตีความผลการวิเคราะห์ และรายงานผลการวิจัย การสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแก้ไขข้อมูล พร้อมจัดทำสรุปเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า สภาพของการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดมี 3 มิติ คือ การจัดการด้านพื้นที่ การจัดการด้านการบริการ และการจัดการด้านการตลาด ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด พบประเด็นปัญหาโดยสรุป คือ 1) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการวางแผน การตัดสินใจ 2) ขาดแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน 3) โครงสร้างพื้นฐานในการจัดการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ กล่าวคือ ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น มีระบบและการแบ่งหน้าที่ยังไม่ชัดเจน นักท่องเที่ยวมาเที่ยวหาที่รับประทานอาหาร ซื้อของฝากกลับบ้าน และ 4) ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนการท่องเที่ยว เกิดจากความไม่ต่อเนื่องของผู้นำและการส่งต่อแผนงบประมาณ ที่สำคัญการจัดสรรงบประมาณในท้องถิ่นเองยังให้ความสำคัญน้อย

ส่วนรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด พบว่าประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 2. การสร้างและพัฒนาผู้นำ 3. การรวมกลุ่มหรือเครือข่าย 4. การรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน 5. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6. การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

1. ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า สภาพการจัดการการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ มี 3 มิติ คือ การจัดการด้านพื้นที่ การจัดการด้านการบริการ และการจัดการด้านการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของนักวิชาการหลายท่าน คือ ส่งศรี วงษ์เดช (2545) กล่าวถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การจัดการด้านพื้นที่ การจัดการด้านบริการ และการจัดการด้านการตลาด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Elements) ซึ่งจะต้องคำนึงถึงพื้นที่ กิจกรรม การจัดการ กระบวนการ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 2. การสร้างและพัฒนาผู้นำ 3. การรวมกลุ่มหรือเครือข่าย 4. การรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน 5. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6. การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดุสิต เวชกิจ (2547) ที่พบว่า การที่คนในชุมชนได้รับผลตอบแทนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว และจรรยา วงษ์พรม (2536) ที่รายงานว่าการได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรม และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จรรยา วงษ์พรม (2536) และบุษบา สิทธิการ (2544) สมใจ เข้มเจริญ (2531) สิทธิศักดิ์ ทพยัสสิริโสภา (2544) ดารณี บุญธรรม (2546) และไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2543) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้ เช่น การได้รับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องส่งผลให้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

แนวทางการสร้างและพัฒนาผู้นำสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปาริชาติ ประเสริฐเทียนชัย (2544) อภิภรณ์ ช่างเกวียน (2540) และจรรยา วงษ์พรม (2536) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การมีผู้นำที่กระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุษบา สิทธิการ (2544) วัชรินทร์ ศรีสัตบุตร (2545) ธวัชชัย รัตนช้อน (2542) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ประกอบด้วยกิจกรรมที่มีลักษณะปกติธรรมดาที่มีการจัดกันเป็นประจำในแหล่งท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดอยู่แล้วดังนี้คือ การฝึกอบรมสัมมนา การประชุมระดมความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การประชุมจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย การศึกษาดูงาน การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และกิจกรรมที่เป็นเทคนิคการสังคัมแบบใหม่ที่ได้นำมาแนะนำเป็นกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด เพื่อที่จะทำให้งานกิจกรรมที่สามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้อย่างครบถ้วน กิจกรรมลักษณะนี้คือ การวิเคราะห์ SWOT การทำแผนที่ทางความคิด และการสร้างอนาคตร่วมกัน เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอาชีพ การอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรณรงค์รักษาสาธารณสุขสมบัติ ป้ายชักชวน การแบ่งงานแบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ซึ่งต่างก็เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติกันโดยทั่วไปอยู่แล้วในงานพัฒนาชุมชนและสังคมโดยทั่วไป จึงสรุปได้ว่ากิจกรรมตามรูปแบบดังกล่าวสามารถนำมาปฏิบัติ

ได้จริงทั้งหมด

สรุปผล

ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการจัดการท่องเที่ยว และมีโอกาสฝึกทักษะประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น และที่สำคัญในการจัดกิจกรรมได้มีการกระตุ้นให้ชุมชนมีความรัก ความหวงแหน ในทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เยาวชนมีความตระหนักในคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น การทำงานร่วมกันขององค์กร ภาครัฐในพื้นที่ถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนสามารถ จัดกิจกรรมได้ในระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะที่ต้องดำเนินการเป็นประจำอย่างต่อเนื่องกันตลอดไป
2. กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดอาจมีกิจกรรมอย่างเดียวกันแต่ต้องจัดหลายครั้งและควรมีวัตถุประสงค์ในการจัดแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป
3. การจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ควรกำหนดจัดให้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในการท่องเที่ยว

4. กิจกรรมที่สร้างภาวะหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก นั้น ควรจัดอย่างค่อยเป็นค่อยไป และค่อยๆปรับเปลี่ยนความเข้มข้นของกิจกรรมขึ้น จนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการในตอนสุดท้าย

5. กิจกรรมควรมีความยืดหยุ่นและมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและวิถีชีวิตของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การดำเนินกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ผู้ดำเนินการจะต้องสังเกตผลสัมฤทธิ์ของแต่ละกิจกรรมและวัตถุประสงค์ที่มีต่อกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมหรือมีผลกระทบในกิจกรรมนั้นๆ

2. การดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด อาจดำเนินการทุกกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวหรืออาจดำเนินการเฉพาะบางกิจกรรม หรืออาจมีกิจกรรมเพิ่มเติมตามความต้องการของชุมชน แต่ควรดำเนินการให้ครบทุกแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การวัดผลสัมฤทธิ์ในแต่ละแนวทางหรือกิจกรรม และจัดให้มีการวัดระดับศักยภาพเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่ทดลองใช้รูปแบบ
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. (2543). *การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาซา* ระยะเวลาที่2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จรัญญา วงษ์พรหม. (2536). *การบริหารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในสหกรณ์ร้านค้า*. วิทยานิพนธ์การจัดการการพัฒนาชนบทมหาบัณฑิต, ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดารณี บุญธรรม (2546). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำเค้ะ จังหวัดพะเยา*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธวัชชัย รัตนซ้อน. (2542). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุษบา สิทธิการ. (2544). *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวงดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ ประเสริฐเทียนชัย. (2544). *การพัฒนาระบบมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2544). *รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ*. กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษา ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สมใจ เข้มเจริญ (2531). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สิทธิศักดิ์ ทรัพย์ศิริโสภณ. (2544). *การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยชุมชน : กรณีศึกษาระบบกำจัดมูลฝอยของเทศบาลตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วัชรินทร์ ศรีสัตบุตร. (2545). *โครงการวิจัยรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านถ้ำหนองเปี้ย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำภรณ์ ช่างเกวียน. (2540). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง*. มหาวิทยาลัยศิลปากร. บัณฑิตวิทยาลัย.

